

KÜLÖNFÉLÉK.

Gazdasági szaktudósítók a külföldön. A m. kir. földmivelésügyi miniszter a tárczáját érdeklő kérdések tanulmányozása végett: báró *Malcomes* Jeromos miniszteri osztálytanácsost *Berlinbe*, melléje segédül gróf *Bánffy* Miklós fizetés nélküli miniszteri segédfogalmazót; *György* Endre volt országgyűlési képviselőt, a Magyar Tudományos Akadémia tagját stb. *Londonba*; *Gaál* Gyula földbirtokost a somogyvármegyei gazdasági egyesület volt alelnökét *Bukarestbe*; és ifj. *Paikert* Alajost, a mezőgazdasági muzeum őrét *Washingtonba*, szaktudósítói megbízatással kiküldte.

Igen figyelemre méltó intézkedés ez, melynek folytán ezentul földmivelési érdekeink a külföldön a sokirányu elfoglaltsággal bíró konzulokon kívül különlegesen is képviseltetni fognak. Nagy jelentőséget ad ennek épen mostanában vám- és kereskedelmi szerződéseink közelgő megújítása, a mikor ugyancsak szükséges, hogy necsak a magunk kívánságait, hanem a külföld ez irányu mozgalmait is tüzetesen ismerjük és folyton éber figyelemmel kísérjük.

Nem ismerjük azokat a részletes utasításokat, a melyekkel gazdasági szaktudósítóink ellátattak s így azt sem tudjuk biztosan, hogy feladatuk az erdőgazdaság érdekeinek megóvására is kiterjed-e? A gazdasági lapok *mezőgazdasági* attaséknak nevezik az ujonnan kinevezetteket, az a körülmény azonban, hogy a «Földmivelési Értesítő», mint hivatalos közlöny a kiküldetés czéljául általánosságban a földmivelésügyi miniszter tárczáját érdeklő kérdések tanulmányozását jelöli meg, az erdőgazdaság pedig szintén ezen tárcza keretébe tartozik, arra a feltevésre

bátorit, hogy ennek tanulmányozása és figyelemmel kísérése szintén az új szaktudósítók kötelességévé tétetett.

Erre enged következtetnünk a «Köztelek» egyik legutóbbi számában megjelent cikk, mely a külföldi gazdasági tudósítók feladatául többek között a következőket jelöli meg:

«A szaktudósítóknak tehát különös figyelemmel kell kísérniök a *mező- és erdőgazdasági* termények, termékek és cikkek behozatali és kiviteli forgalmát; a vámokat és egyéb forgalmi illethekeket, különösen azon cikkekre nézve, a melyek hazánk termelése vagy fogyasztása szempontjából jelentőséggel birnak; *általában a mező- és erdőgazdasági ügyek fejlődését* és az ennek előmozdítását czélzó intézkedéseket; a *mező- és erdőgazdasági* termékek és cikkek előállítását vagy feldolgozását megkönnyítő, vagy olcsóbbá tevő üzemnemeket; a gazdasági szakoktatás és kísérletezés ügyét, a kivándorlást, a gazdasági munkások és munkaközvetítés viszonyait, a tarifa-politika és gazdasági statisztika, az állategészségügy, állattenyésztés, borászat és szőlőszet, gyümölcsstermelés, a telepítés stb. kérdéseit, szóval a földmívelésügyi tárcza körébe tartozó összes fontosabb ügyeket.»

Hogy mennyire kívánatos, hogy a külföld erdőgazdaságát és fakereskedelmét is állandóan figyelemmel kísérje a kormány, azt bizonyítanunk talán épen e lapok hasábjain szükségtelen és ezért őszintén örvendenénk, ha fenn kifejezett következtetésünk helyes volna. A külföld erdőgazdaságának rövid tartamu kiküldetések útján való tanulmányozása, bármily üdvös is legyen az, még sem elegendő mindazoknak a tanulságoknak levonására, a melyek a külföldi erdőgazdaság *állandó* megfigyelése során felmerülhetnek.

Ha csak azokon az országokon tekintünk végig, a

melyekre a most kinevezett szaktudósítók megbízása szól, ott van mindenek előtt a német birodalom a maga bámulatosan fejlett, de vidékek szerint mégis lényegesen különböző erdőgazdaságával, a mely úgy jelen állapotában, mint különösen fejlődésének történetében az üdvös és javunkra értékesíthető tanulságoknak egész sorozatát nyújthatja. Ugyanez a birodalom, mint egyik kiváló fafogyasztónk is leköti figyelmünket és pedig annál is inkább, mert ezen piacznak az ausztriai, oroszországi és amerikai versenytársakkal szemben való további megtartása fontos érdeke erdőgazdaságunknak.

Angolország felé irányuló fakivitelünk is növekvőben van, Franciaország pedig mint keményfanemeink egyik legfőbb vásárlója régóta ismeretes. Nem kevesebb figyelmet érdemelnek a Balkán félsziget államai és Amerika erdőgazdasági tekintetben és pedig az előbbiek mint fapiaczkok, az utóbbi pedig, mint nem egy helyen veszélyes versenytárs és a fafeldolgozó ipar és technológia terén mint sok tekintetben uttörő.

A kiküldött szaktudósítók között nincs erdőgazda, sőt nem is kerültek ki mind a földmivelésügyi ministerium kebeléből, a hol az erdőgazdasági érdekek felismerésére alkalom nyílik. Ennek daczára valamennyi kiküldött kiváló egyénisége véleményünk szerint elég biztosítékot nyújt arra, hogy az erdőgazdasági kérdéseket figyelmükre méltatni és helyes megítélésben részesíteni fogják, máskülönben ezen szaktudósítók kiküldetésének ötletéből is nagyon sajnálatosnak és veszélyesnek kellene tartanunk azt a körülményt, hogy az erdőgazdaságnak közgazdasági szerepéről — amint erre Arató Gyula ur «Irodalmi szemle» rovatunkban ismételtén reámutatott — szélthiben oly hiányos, sőt téves fogalmak terjedtek el.

Reméljük, hogy a külföldi gazdasági szaktudósítói intézmény, melynek létesítésével földmivelésügyi kormányunk bölcs előrelátásának új bizonyítékát adta, a jövőben annyira meg fog erősödni, hogy keretében az erdőgazdaság önállóan kidomborodván, idővel saját érdeküknek megvédésére leghivatottabb *erdőgazdák* által fog képviseltetni.

Tutaj-kikötő Budapest mellett. A Magyar Leszámitoló- és Pénzváltóbank folyamodást nyújtott be Budapest székesfővároshoz, melyben azzal a tervvel, hogy külön faközraktárakat létesítene Budapesten, mintegy ötven holdnyi dunamenti terület átengedését kérte Ujpest közelében.

A folyamodást a székesfőváros általában kedvezőtlenül ítélte meg s másrészt a régi fakereskedő-czégek attól tartanak, hogy ily módon újabb monopolium támad egy nagy vállalat kezében, mely bénítólag hatna más fakereskedők forgalmára.

Minthogy a Duna szabályozása a földmivelésügyi minisztérium hatáskörébe tartozik s a Leszámitolóbank a maga tervezetében a dunai szabályozással kapcsolatban akarta az ötven holdnyi területet magának biztosítani, foglalkozott ez ügygyel a földmivelésügyi minisztérium is. A miniszter a székesfővároshoz leiratot intézett, amelyben kijelenti, hogy sem a Duna medrében, sem az ujpesti kikötőben nincsen szükség olyan nagymérvű kotrásra, a melyből a Leszámitolóbank részéről kívánt terület feltöltéséhez szükséges másfél millió köbméternyi föld-anyagot elő lehetne teremteni. A partnak a normális vizállás fölött 8—9 méterre való feltöltése pedig ezenfelül óriási pénzbe kerülne.

Azonban nagyobbszabású fakikötő létesítése Budapesten igenis szükséges, mert ez tetemesen fellendíthetné a budapesti fakereskedelmet. A végből, hogy az ez iránt

mutatkozó igényeknek elég tétessék, a miniszter tanulmányoztatta, hogy a külföld hasonló berendezéseinek képest a székesfővárosban külön tutaj-kikötő alakíttassék. Ez azzal az előnnyel járna, hogy a fakereskedést egy helyre összpontosítaná s a tutajok a közhajózást nem akadályoznák, szélvész esetén a tutajok el nem szabadulhatnának s így nem okozhatnának bajt a hajóknak és hidaknak. E kikötő létesítése esetén, az elfoglalt medenczerészt két méterre kotorva, 100,000 köbméternyi anyagot nyernének, a melylyel a körülvevő partokat a normális vizállás fölött 8 méterre feltöltve, mintegy 28 katasztrális hold nagyságu száraz területet lehet nyerni. Ezek a munkálatok mintegy 800,000 koronába kerülnének, a területért fizetendő összegeken kívül.

Ez alapon fölhivíja a miniszter a főváros hatóságát, hogy az ügyet tanulmányozza s azt a közmunkák tanácsával s esetleg a vasuti összeköttetés szempontjából a magyar államvasutakkal is megoldáshoz juttatni igyekezzék.

Megjegyzi a miniszter, hogy a kikötő használata nem volna kötelező s azoknak a fakereskedőknek, a kik ezt a kikötőt használni nem akarnák, a kikötő alatti part egy részét lehetne kijelölni.

Törvényjavaslat az erdei munkások jogviszonyainak szabályozásáról. Ezt a törvényjavaslatot, a melyet dr. Darányi Ignác földmivelésügyi miniszter ur az 1900. évi állami költségvetés alkalmával a képviselőházban is bejelentett, április hó 9-én egy értekezlet tárgyalta, a melyen számos erdőgazda vett részt. Mihelyt a javaslat nyilvánosságra kerül, bővebben fogjuk ismertetni.

A boszniai hadjárat és a likai erdők. Csodálkozva fogják olvasni t. szaktársaim az ezen sorok élén álló címet, mert bizony vajmi nehéz elképzelni, hogy e két fo-

galom bármiképen is összefüggésben lehessen egymással. Pedig — sajnos — nagyon is összefügg. Ami szegény Likánknak oly szerencsétlen sors jutott osztályrészül, hogy erdőségei nemcsak a régi helytelen gazdálkodás, — a felületes védelem — a falopás, csempészet, — a faszegény Dalmácia és a tenger közelségének, — továbbá a bőra, szirokkó, kecske, stb. stb. káros következményeit voltak kénytelenek megsínyleni: hanem még az 1878-iki boszniai hadjárat sem mulhatott el anélkül, hogy szomoru emlékeit az itteni erdőségekben hátra ne hagyta legyen.

Leirom az esetet; ki tudja nem-e veszi hasznát egykor eme adatnak is az, aki majd a likai erdők és erdőgazdaság történetét megirandja!

A hadjárat kezdetén — és később is, egész tartama alatt — nagy tömegekben lepték el a szomszéd Horvátországot a boszniai és hercegovinai menekültek. Természetesen Likának jutott belőle a legtöbb. A Lika, Una, Krbava völgyei tömve voltak menekültekkel, kik a szó szoros értelmében előzönlöttek a jelzett vidékeket fel egészen Goszpicsig; ámbár még azon túl is terjedt ez az invázió, de már nem oly nagy mértékben.

Ezeket a menekülteket (az itteni nép »ráják«-nak nevezi őket) előzékeny vendégszeretettel fogadta a kormány. Minden egyes menekült 6—10 kr. napi ellátási díjat, — azonkívül az itteni gazdák, háztulajdonosok, kik a menekülteknek hajlékot adtak, minden egyes »rája« után naponként 1 krt kaptak lakbér czimén. Ezt a tekintélyes összeget a községi előljáróságok útján osztotta ki a kormány és pedig 14 naponként mindig előre. Hogy mily nagy volt a menekültek száma, kitűnik abból az egy adatból is, melyet épp e napokban hallottam a kir. főszolgabírótól: egyedül Bruvno község előljárósága például minden két hétben 4000 frtot

osztott ki a menekültek között. Egyes községekben voltak házak, jobban mondva udvarok, hol 0—80 rája szorongott egy-egy gazdánál! Kényelemről természetesen szó sem lehetett. Aki nem kaphatott helyet a házban, az ott gubbasztott a pajtában, istállóban, szénapadláson vagy szükségből az udvaron is a szabad ég alatt.

Hogy az itteni lakosságnak megbecsülhetetlen haszna volt a »rájákból«, az érthető. Több családot ismerek, mely abban az időben vetette meg jelenlegi csinos gazdagságának alapját. Eltekintve az élelmezés és lakásért befolyó készpénz bevételtől, — ami az itteni gazdáknak ugyyszólván semmi nagyobb kiadást nem okozott, mert a rája igényei vajmi szerények voltak — bámulatosan olcsó munkaerővel rendelkezett a likai granicsár, amíg a menekültek itt tartózkodtak. Félliter borért, egy pakli komisz dohányért, 5 kr-ért hajnaltól napestig dolgozott a rája; 10—20 kr. külön napibérért már mesterembert lehetett kapni. És — amint mondják — a bosnyák menekült kitűnő munkás volt; erős, szorgalmas.

Ebből a szempontból tehát nem veszett kárba a ráják segélyezésére fordított tekintélyes összeg. Hanem! . . . Nos, ami ezután a »hanem« után következik, az kívül esett a kormány számításán! Ami haszon került a réven, az elveszett a vámon.

Ily nagy néptömegnek épületi és tűzifa kellett és pedig kellett nagyon sok! A jobb szivű gazdák, hogy vendégeiket és különösen azok gyermekeit, meg az asszonynépet a bóra hidege meg ne fagyaszsza, szívesen megengedték, hogy a bosnyák még egy-két pajtát építsen (hisz ha a vendégek elvonulnak, a pajta megmarad . . .) A szükséges épületifa ott volt a közeli erdőkben, csak vágni kellett; az ácsolást meg elvégezte a vendég maga. Tehát építettek.

Kevés vendégnek jutván hely a meleg szobában, a kintrekedtek éjjel-nappal rakták a tüzet az udvaron, a kertben, hogy főzhessenek, melegedhessenek. A szükséges nagymennyiségű tűzifa — ott volt a közeli erdőkben. Tehát tarolhattak.

Az anyag beszerzését illetőleg tehát nem volt semmi baj, semmi akadály. Az meg éppenséggel nem volt baj, hogy az erdőőrök legnagyobb része — ott küzdött a Jelasics-ezred zászlója alatt Bosznia bércei, szakadécai között . . . Az erdők nagyobb részben őrizetlenül maradtak. Gondnokságomban 3—4 nagy erdőőri védkerület volt egy-egy erdőőr őrizetére bízva a hadjárat tartamára; a többi erdőőr katonáskodott.

Képzeltető a leirottakból, hogy hogyan néztek ki a likai erdők a hadjárat befejezése után, mikor a »ráják« ismét bucsut vettek Likától. Minél nagyobb volt az illető erdő mellett fekvő község: annál nagyobb mérvű volt az erdő pusztulása. Egy utazás a vezetésemre bizott szt.-roki erdőgondnokságon végig meggyőz mindenkit a »rája-emplék« nagyságáról, kiterjedéséről. Kezdve Medák községtől le Horvátország legdélibb csucsáig, 80 *klm* hosszban, az országuttól jobbra-balra, főleg a falvak körül, minden állab 20 éves! Szebben foganatosított tarvágást képzelni sem lehet. Legszebb és egyuttal a legszomorubb példák e tekintetben a Medák, Raducs, Ricsicze, Stikada, Zermanja és Palánka község körül elterülő fiatalosok és főleg a Gracsacz város felett emelkedő Crnopac-hegy egykoru állabja.

Még ezer szerencse, hogy legtöbb esetben új fiatalos keletkezett a letarolt állabok helyén. Köszönhető pedig ez ama véletlen körülménynek, hogy a pusztításnak főleg a könnyebben megközelíthető védettebb fekvésű s kisebb lejtű

dombvidék erdőségei estek áldozatul. Ahol azonban más hiányában a meredekebb és szirokko-szélnek inkább kitett hegyoldalak állabjait tarolta a ráják fejszéje: ott a pusztulás képe megdőböntő. A Szt.-Rok és Gracsacz közt elhuzódó »Resnik« déli oldalát borító erdő, a Zermanja vidéki »Kita«, »Kuszacski-gáj« nevű erdőrészek, nemkülönben az ottani községi erdők ugyszólván eltűntek a föld színéről. Ezek az erdők most már csak az emlékezet világában élnek, míg helyüket kőtörmelék és vizmosások jelölik. Csak a térkép és a régi határdombok mutatják, hogy ott 25 év előtt fenyővel elegyes bükkös és illetve szép tölgyes erdők voltak.

A ráják tehát szomorú emléket hagytak magok után Likában. De ez az emlék nemcsak a Velebit lábánál elterülő dombvidéki állabokban mutatkozik, hanem a likai granicsár észjárásában is. T. i. egy ártatlan mentegetőzéssel, egy hamis kifogással több áll a likai rendelkezésére, ha a bűnös, könnyelmű erdőpusztítás veszélyes voltát és következményeit magyarázgatom neki. Azt jegyzi meg rendesen nagy, ártatlan sóhajtás kíséretében, hogy »nem a mi fejszénk, hanem Dalmácia és a ráják *ették meg* ami erdeinket; ha ezek nem lettek volna, lenne nekünk még elég erdőnk, hanem hát a ráják . . . !

Körmönfont mentegetőzés, de részben el kell fogadnom. Van némi alapja »uti figura docet« . . .

(Közli: *Kacsanovszky J.*)

A Vértes hegységi tölgyek. A Vértes-hegység általában fejtétlen erdőtalaj. Legelterjedtebb faneme a tölgy, mely egymagában is terjedelmes erdőt alkot.

Erdészetiileg e vidéken is a tölgynek négy faja ismeretes: A kocsányos tölgy (*Quercus pedunculata*), a kocsány-

talan tölgy* (*Quercus robur*), a molyhos tölgy (*Quercus pubescens*) és a csertölgy (*Quercus Cerris*).

Ezeket a tölgyfajokat több éven keresztül megfigyelve, arra a meggyőződésre jutottam, hogy úgy a talaj, valamint a klimatikus viszonyok a Vértes-hegységi tölgyfajokat a legkülönbözőbben módosítják.

Nem akarom az egyes fajoknak általánosan ismert természetrajzi leírását tág keretbe foglalni; ép úgy kerülöm a faj-hajhászó kutatásokat is, melyek a leggyakrabban ön-ámitáson alapulnak.

A kocsányos és kocsánytalan tölgy mélyebb fekvésű egyenletes talajon vagy völgyekben jól tenyészik, hegy-oldalakra és tetőkre ritkán hág fel. Virágzása és gyümölcs-érése rendes. Bár igen kevés jó makkot terem, okszerű felujító vágásokkal a talaj természetes beerdősülését mégis biztosítani lehet. Egyike a vidék legértékesebb fanemeinek.

Említésre méltó továbbá a *molyhos tölgy*, mely talaj tekintetében éppen nem válogatós. A televényes és mély talaju völgyekben törzse magasabb és vastagabbra növekszik, ilyen helyen gyorsabban nő és valamivel egyenesebb. Ugy a nap hevének kitett kőtörmelékes valamint az egészen kopasz sziklákon is általánosan előfordul, hol gyökeireit mélyen a szikla repedéseibe bocsájtja. Sziklás talajon azonban igen elbokrosodik, növekvése annyira lassu, hogy 100—120 éves korban sem ér el 20—25 cm.-nél nagyobb átmérőt, ekkor már rendszeren csucsszáraz és csakhamar kipusztul.

Különös sajátága, hogy kőtörmelékes talajon nagyon sok esetben törzset éppen nem bocsájt, csak cserjésedik, elterül a föld színe felett és nem ritkán 4—5 négyzetméter területet is befut.

Növése ily helyen igen lassu, végre 40—50 éves korában teljesen kipusztul.

Lombozatra és gyümölcstermésre nézve a legnagyobb változatosságot mutatja. Völgyekben és lapályosabb helyeken a molyhos tölgy levelei sokkal erőteljesebbek, nagyobbak, kevésbé molyhosak és bevágottak; míg a magaslatokon apró, erősen bőrnemű és molyhos, szürkés zöld színű sűrűn bevágott levelei vannak.

Előfordul az is, hogy egy és ugyanazon fán évről-évre, ugy színre mint alakra nézve többé-kevésbé eltérő lombozatot találunk.

Ugyanezt mondhatni a termésről is. Egyes szabadon álló fákon csoportosan 3—5 makk jön elő, ezek tojásdad alakúak, világos szürkés-sárga színűek, majd pedig a termés már csak egyesével áll és ez hosszukásabb, a színe pedig barnás-sárga. Ennek a csiraképessége is jóval nagyobb.

A molyhos tölgy ezen rendkívüli nagy változatossága hamar okot szolgáltat arra, hogy új fajt keressünk benne; pedig ezt a változatosságot érzékenységénél fogva a talaj és a klimatikus viszonyok idézik elő.

Általában a molyhos tölgy a legjobb makktermő fa, habár a termésben kevés a csirázásra való jó makk.

Fája nagyobbrészt csak tűzifát szolgáltat. Nem képezi tenyésztés tárgyát. Csoportosan vagy elszórtan fordul elő. A *csertölgy* talaj tekintetében éppen ugy mint előbbeni társa nem igen válogatós. Nagyobb és terjedelmesebb állabokat inkább egyenletesebb talajon alkot. Köves és szilkás talajon más fajok társaságában fordul elő.

Fája mint első rendű tűzifa igen keresett a vidéken.

Természetes uton is jól tenyészik; nagy gond fordítatik azonban mesterséges felujítására is.

(Közli: *Boryslawszky* László, urad erdész.)

Halálozás. Idősebb szobi *Luczenbacher* Pál, főrendiházi tag és egyesületünknek a legutóbbi időig buzgó és áldozatkész választmányi tagja f. é. márczius hó 11-én Hütteldorfban 83 éves korában elhunyt. — *Rowland* Róbert uradalmi erdőmester (Zakamene, Árva megye) egyesületünk rendes tagja f. é. április hó 6-án meghalt.

Béke hamvaikra!

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK.

Pályázat erdősítési jutalmakra.

10,002/1900. sz. — Az országos erdei alaphól a magasabb hegységek fensikjainak, tetőinek és gerinceinek, vagy meredek oldalainak s közgazdasági érdekből erdészetileg művelendő oly területeknek beerdősítésére, melyeken hegyomlások, hó vagy kőgörgöttegek megakadályozása, szérvészek és vizek rombolásának, valamint a futóhomok tovább terjedésének meggátlása végett az 1879. évi XXXI. t.-cz. 165. §-ában megjelölt erdősítés közgazdasági szempontból szükséges, a folyó évre hat nagy jutalmat és tizenkét elismerő jutalmat tűzök ki és pedig:

két elsőrendű nagy jutalmat egyenként 1000 K.-ra,
két másodrendű nagy jutalmat egyenként 800 K.-ra,
két harmadrendű nagy jutalmat egyenként 600 K.-ra,
három elsőrendű elismerő jutalmat egyenként 500 K.-ra,
három másodrendű elismerő jutalmat egyenként 400 K.-ra,
három harmadrendű elismerő jutalmat egyenként 300 K.-ra,
három negyedrendű elismerő jutalmat egyenként 200 K.-ra.

Versenyre bocsáthatók mindazok az erdősítések, a melyek a folyó évben *nem állami költségén* foganatosítva lettek, még pedig a nagy jutalmakra, ha egy tagban legalább 25 (huszonöt) k. holdra, az elismerő jutalmakra pedig, ha egy vagy két tagban legalább 10 (tíz) k. holdra terjednek.

Versenyezhetnek erdőbirtokosok, birtokos testületek, polgári, egyházi, vagy urbéres községek s illetve erdőtisztek, kiknek költségén s illetve kiknek tanácsa szerint és felügyelete alatt az erdő-